

Teff ziet eruit als een graangewas, alleen is het minder hoog (ca. 1 meter).

'Teff pas rendabel bij 3 ton per hectare'

Heeft teff nog toekomst?

Een decennium geleden stond er ruim 800 hectare teff in Nederland. De verwachtingen van de 84 betrokken akkerbouwers waren hooggespannen. In 2013 is er een schamel handjevol telers over. Is de teff-teelt in Nederland een kwestie van 'opgaan, blinken en verzinken', of zit er nog toekomstperspectief in?

De teff-aren zijn gevuld met zeer kleine zaden.

Ruim tien jaar geleden stond het Ethiopische graangewas teff enorm in de belangstelling. Onder aanvoering van het verwerkingsbedrijf Soil & Crop Improvement (S&C) in Assen werd het glutenvrije minigraan een regelrechte hype. Het areaal groeide explosief, van 15 hectare in 2002 naar 640 hectare in 2003. Op het hoogtepunt in 2004 stond er in zelfs 820 hectare bij 84 telers, voornamelijk in de Veenkoloniën. De initiatiefnemers droomden al van duizenden hectares teff in Nederland. De marktprognoses bleken echter veel te optimistisch, aldus Hans Turkensteen. Hij

vormde destijds samen met landbouwkundige Jans Roosjen de directie van S&C. Door het uitstekende weer in 2003, 2004 en 2005 werd er die jaren bij elkaar 1.500 ton teff geproduceerd. Voor 2004 had S&C gerekend op een verkoop van 400 ton; dat bleef echter beperkt tot enkele tientallen tonnen. In 2005 ging het niet veel beter. Dat jaar werd afgesloten met 97 ton verkochte teff, aldus de oud-directeur. „De voorraad teff liep op, telers moesten veel te lang wachten op hun geld en de weersafhankelijkheid bleek te groot.“ Na 2006 stopte S&C met de teelt van teff in

Nederland omdat het bedrijfseconomisch niet verantwoord was. In 2009 werd het bedrijf failliet verklaard.

'Oogstrisico te groot'

In Nederland is het oogstrisico en daarmee het risico op kwaliteitsverlies gewoon te groot, zegt Turkensteen. „Teff moet hier na de oogst drie tot vier dagen drogen in het zwad. Dan heb je echt strakblauw zonnig en droog weer nodig. Eén buitje en je raakt behoorlijk wat kwaliteit kwijt. In 2003 hadden we een

Teff kan geoogst worden met een gangbare combine.

De korrels van teff zijn ongeveer net zo groot en zwaar als grof zand.

geweldig goed najaar, 2004 was prima en ook in 2005 ging het nog. Daarna, van 2006 tot 2010, hebben we elke keer een veel te nat najaar gehad. Nederland is gewoon niet het land waar je als boer economisch teff kunt telen."

Zeker bij de huidige hoge graanprijzen kan teff – gezien het klimaatrisico – de concurrentie niet aan, zegt Turkensteen. „Toekomst voor teff is er zeker, maar niet in Nederland. Op zich jammer, want Nederlandse akkerbouwers zijn juist zo fijn professioneel.“ Turkensteen is tegenwoordig samen met Jans

Roosjen directeur van Prograin International in Hooghalen (Dr.). Dit bedrijf is nog steeds actief in teff in landen met een geschikter klimaat, zoals Spanje.

‘Vraag is er wel’

Een bedrijf dat nog wél perspectieven ziet voor de teffteelt in Nederland, is Millets Place in Gasselte (Dr.). Dit bedrijf werd in 2010 opgericht door vier teff-specialisten: Ruud van Klaveren, Anne Hulst en de teeltbegeleiders Nol Mulder en Lodewijk Turkensteen.

Anne Hulst was tot 2007 betrokken bij S&C en is tegenwoordig verantwoordelijk voor de dagelijkse bedrijfsvoering, financiën en onderzoek en ontwikkeling bij Millets Place. In 2011 is het bedrijf begonnen met het organiseren van ‘oude’ telers, vertelt hij. Zes regionale akkerbouwers gaven gehoor. In dat eerste seizoen kwam er echter weinig van de teelt terecht. „Er stond genoeg op het land, maar het kwam er niet af. Je hebt nu eenmaal drie dagen droog weer nodig.“ Maar de telers laten zich niet kisten, volgens Hulst. Afgelopen jaar had Millets Place zo’n ►

'Teelt teff blijft gewoon een uitdaging'

Kees Sijbenga (50) uit Hooghalen (Dr.) is teff-teler van het eerste uur. Tien jaar geleden teelde hij al voor S&C. Dat bedrijf kon de verwachtingen echter niet waarmaken, aldus de teler. Na vier teelten is hij er toen mee gestopt. Met de komst van Millets Place is hij toch weer aangehaakt. De teelt van het aparte gewas is voor hem een uitdaging, vertelt hij. Bovendien teelt hij ook graszaad, dus hij heeft toch al de kisten en de droogapparatuur in huis om het gewas na te drogen (tot 12,5 procent vocht). Wat ook meespeelt, is dat de veredelaars niet stil hebben gezeten: er is gewerkt aan vroegere rassen die al medio tot eind augustus kunnen worden geoogst. Daardoor is het slechtweerrisico kleiner. De huidige rassen brengen ook meer op. Tien jaar terug varieerden de opbrengsten van 700 tot 1.250 kilo per hectare. „Tegenwoordig moet 2 tot 2,5 ton goed haalbaar zijn, zelfs 3 ton als het meezit”, denkt Sijbenga.

In 2011 heeft hij de teelt weer opgepakt. Dat jaar was een geweldig goed jaar voor korrelgewassen, en de teff stond er supermooi voor. Helaas was het rond de oogst veel te nat. „We hebben het eigenlijk niet kunnen oogsten, dat was wel wrang”, blikt Sijbenga terug.

Vorig jaar ging het beter. Van zijn 3,25 hectare teff oogste hij bruto 9 ton. Daar werd 24 procent uit geschoond, zodat er per hectare netto 2.100 kilo resteerde. Op zich een redelijk resultaat. „Maar afgelopen jaar kwam er bij de tarwe ook 9,5 ton van af. Met de huidige prijzen kun je dan beter tarwe hebben.” Wil teff met tarwe kunnen concurreren, dan moet het minimaal 2,5 ton per hectare opbrengen, aldus de teler.

Toch acht Sijbenga de kans groot dat hij dit jaar opnieuw teff gaat zetten. Daarbij speelt ook mee dat de 23 hectare akkerbouw voor zijn bedrijf niet

de hoofdmoot is; dat zijn de 4.000 biologische legkippen. Daarnaast teelt hij nog snijheesters. „Teff is voor mij gewoon een uitdaging. En ik ken de teelt goed, we kunnen met Hussar het gewas goed schoon houden en verder heeft het weinig nodig, ook qua stikstofbemesting. Dat is wel gunstig.” Maar je hebt er wel meer werk aan, erkent hij. „Bij granen kun je met één dagje droog weer alles dorsen. Hier luistert het oogstmoment veel nauwer. En graan dorst een stuk sneller, bij teff heeft de loonwerker veel langer werk.” De loonwerker is voor de oogst ook extra tijd kwijt aan het schoonmaken van de maaidorser. Sijbenga: „Gelukkig denkt onze loonwerker heel goed mee.”

Mollenjacht

Verder is de Drent feitelijk het hele jaar op mollenjacht, omdat die met hun ritten en molshopen het gladde zaaibed verstoren. „Je wilt geen zand in je gewas hebben. Je teelt het voor de voedselproductie. En bovendien zijn de korrels teff ongeveer net zo groot en zwaar als zandkorrels. Dat maakt het heel lastig schonen.” Het duizendkorrelgewicht van teff is 0,3 tot 0,4 gram. Eén tarwekorrel weegt net zo veel als 150 korrels teffzaad.

Ondanks alles vindt Sijbenga teff gewoon een leuke teelt. Maar wil teff écht een plaats veroveren in Nederland, dan moet er vooral op gebied van opbrengstverhoging nog slagen worden gemaakt. „Millets Place werkt er hard aan; ze zijn ook bezig om de eindafrijping egaler te krijgen. Nu heb je per stengel bovenin aartjes die al bijna overrijp zijn en onderin nieuwe jonge aren. Het gewas blijft doorgaan. Als je meer oogstrijpe aren aan één stengel kunt krijgen, levert het ook meer op. Dan zie ik wel dat we aan de 3 ton per hectare kunnen komen.”

30 hectare teff uitstaan bij vijf telers. („We begonnen met zes, maar bij één kwam het door verstuing niet goed op.”) In 2012 kon er wel een redelijke hoeveelheid worden geoogst. Millets Place is nu weer bezig om de akkerbouwers te benaderen en hoopt voor het seizoen 2013 minimaal vijf telers te kunnen 'strikken'. Hulst: „Hopelijk kunnen we dit jaar richting de 60 hectare. De vraag is er wel; we kunnen de teff eigenlijk niet aanslepen. We zouden wel een paar honderd hectare kunnen gebruiken.”

Tien jaar geleden werd er ook optimistisch geroepen dat er ruimte was voor honderden hectares. S&C ging echter failliet,

akkerbouwers bleven met een kater achter en het vertrouwen in de teff-sector liep een flinke deuk op. Maakt Millets Place nu niet dezelfde fout? „Nee”, zegt Anne Hulst. „Millets Place pakt het nu veel voorzichtiger aan. We maken niet zulke enorme sprongen in het areaal.” Hij stelt ook dat er met de teff-business op zich destijds niks mis was, maar dat de directie fouten heeft gemaakt. „De markt was juist prima. Het had nooit zo moeten of mogen mislukken.”

Injera

Markt voor teff is er wel degelijk, volgens Hulst.

Die bestaat voor een deel uit de etnische markt van Ethiopische en Eritrese immigranten, zo'n tienduizend in Nederland. Zij gebruiken teff voor hun traditionele platte broden, de injera. Daarnaast is teff-meel geschikt voor mensen met glutenallergie. Hoewel teff wel eiwit bevat, is het vrij van de schadelijke glutenfractie waar coeliakie-patiënten ziek van worden.

Verder is er nog de speciale gezondheids- en welzijnsmarkt. De energie die teffmeel bevat, komt in het spijsverteringsstelsel veel langzamer vrij dan de energie van gewoon brood. Bovendien is het Ethiopische oergraan rijk aan calcium en ijzer. Dat maakt het

Geen teff meer uit economische overwegingen

Erik Huizing heeft in Buinen (Dr.) een akkerbouwbedrijf van 150 hectare. In het verleden heeft hij twee jaar teff geteeld voor S&C. In 2011 en 2012 teelde hij 5 hectare voor Millets Place. Net als Sibenga kon ook Huizing in 2011 niet oogsten. Vorig jaar lukte het wel; toen kwam er ruim 2.000 kilo netto per hectare af. Maar dit jaar zaait hij geen teff meer, puur uit economische afwegingen.

„Als ik de saldo's van 2011 en 2012 ga middelen en afzet tegen mijn graansaldo, dan ben ik er snel uit”, zegt hij nuchter. „Het oogstrisico is groot, en in de jaren dat we kunnen oogsten, is de prijs ook niet geweldig. In een jaar dat bij teff alles mee zou zitten, zou je misschien richting het saldo van graan komen.

Kijk, tien jaar geleden was het graansaldo nog 10, 12 eurocent, tegenwoordig is dat ook het dubbele.”

Toch vindt hij teff een leuke teelt. Dat je een product teelt waar mensen met glutenallergie baat bij hebben, spreekt hem ook aan. „Van de zijlijn blijf ik het absoluut met belangstelling volgen. Ik sla nu even over, maar wie weet denk ik er over een jaar of twee heel anders over. Wellicht komt er nog een goed ras dat je nog een aantal weken vroeger kunt oogsten, in juli/augustus. Dan heb je meer kans op een dag of vijf stabiel weer.”

bijvoorbeeld bij uitstek geschikt voor de productie van speciale (ouderen)voeding, bijvoorbeeld voor mensen in verpleeghuizen, schetst Hulst. „Het is een nicheproduct en nog steeds vrij onbekend. Maar dat gaat veranderen. Teff staat nu al in de top-tien van voedingstrends in de Verenigde Staten. De teelt zou in Nederland best uit kunnen groeien tot een paar duizend hectare.”

Oogstzekerheid struikelblok

Maar dan moet er wel iets aan de oogstzekerheid worden gedaan, erkent hij. Die drie dagen bestendig droog weer in augustus/september blijven het struikelblok. Is teff dan niet van stam af te dorsen? „Daar zijn de huidige rassen nog niet geschikt voor, maar we zijn er wel mee bezig”, geeft Hulst aan. Millets Place veredelt de rassen in eigen beheer. Er wordt ook gewerkt aan rassen die steeds vroeger afrijpen, zodat de kans op een goede oogst groter wordt. Verder is het geen heel gecompliceerde teelt, volgens de teff-deskundige. Speciale apparatuur is er niet voor nodig. Het minigraan kun je zaaien met een omgebouwde uienzaaier, zoals teler Feije Dijksterhuis uit Hijken (Dr.) doet. Het droogteminnende gewas doet het op alle gronden, al wil er op klei wel eens een

bijsmaakje aan komen. De huidige telers zitten allemaal op stuifgevoelige grond in de Veenkoloniën; stuifbestrijding is daarom nog een aandachtspunt.

Het gewas is vrij resistent voor allerlei ziektes. Het komt alleen traag op – het jonge gewas geeft voorrang aan de ontwikkeling van het wortelstelsel – en daardoor is er vroeg in het seizoen een onkruidbestrijding nodig om overgroeien door onkruid te voorkomen. Hiervoor is het middel Hussar beschikbaar. Vanwege de oogst vanuit het zwad en omdat de zaadjes heel klein zijn, dient het zaaibed mooi vlak te zijn. Teff is met een gewone maaidorser te oogsten. Hulst: „Je moet alleen de blower wat aanpassen en zorgen voor een goede zeef.” Uiteraard moet het gewas en ook de maaidorser heel schoon zijn, benadrukt hij: vanwege de afzet als glutenrij product moet vermenging met graan te allen tijde worden voorkomen.

Het hooi dat na het dorsen overblijft, heeft een hoge voedingswaarde en is uitermate geschikt als veevoer. „Dat is nog wel iets waar we naar moeten kijken; hoe we dat nog beter kunnen vermarkten.”

Kiloprijs

Millets Place spreekt met de telers elk jaar een kiloprijs af voor een droog en schoon

product. Het teeltrisico en de drogings- en schoningskosten zijn voor rekening van de teler. Een indicatie van de kiloprijs voor 2013 wil het bedrijf niet kwijt, maar volgens de specialist is het wel een interessante teelt. Gezien de hoge graanprijzen zit er dit jaar ook wel iets rek in de teff-prijs, zegt Hulst. „Het grootste risico ligt gewoon bij de oogst. Als de telers dat risico durven nemen, hebben ze als het goed gaat een leuke teelt. Dan komt er 2 tot 3 ton geschoond product van een hectare. Bij 2 ton kan het saldo ook met de huidige graanprijzen al goed concurreren, dan levert het echt wat op.” ■

Faillissement Soil & Crop

Op 4 augustus 2009 werd het bedrijf Soil & Crop Improvement BV in Assen en de daaraan gelieerde BV's, waaronder Health & Performance Food International (HPFI), failliet verklaard. Het faillissement is volgens oud-directeur Hans Turkensteen het gevolg van onmin tussen een deel van de aandeelhouders en de directie precies op het moment dat de markt zich begon te ontwikkelen. Voormalig aandeelhouder Anne Hulst wijt het faillissement voornamelijk aan mismanagement van de directie. Het onderzoek naar wat er allemaal is voorgevallen, is volgens de curatoren van Dommerholt Advocaten in Assen nog steeds niet afgerond.